

Passend onderwijs voor Samenwerking tussen praktijk en wetenschap

De klassen zijn groot en de diversiteit in een klas is vaak enorm. Dat maakt het voor leerkrachten uitdagend om onderwijs op maat te bieden aan ieder kind. Vaak is er wel aandacht voor kinderen met leerproblemen, maar het signaleren en passend begeleiden van (hoog)begaafde kinderen is nog niet overal optimaal. De onderzoekswerkplaats POINT verbindt de wetenschap met de praktijk, om ook voor (hoog)begaafde kinderen het onderwijs te verbeteren.

door Elise Samsen, Kim Smeets, Jeroen Zeeuwen en Anouke Bakx

Signaleren en passend begeleiden

In een klas zitten verschillende kinderen met elk hun eigen onderwijsbehoefte. Alle kinderen hebben recht op passend onderwijs, ook (hoog)begaafde kinderen. Gemiddeld zitten er in elke klas één tot vier kinderen

met kenmerken van (hoog)begaafdheid. Het vroeg herkennen van (hoog)begaafdheidskenmerken is heel belangrijk, want dan kan de begeleiding op school nog beter worden afgestemd op het kind. Voor leerkrachten is hier een belangrijke taak weggelegd. Soms blijkt

(hoog)begaafde kinderen

het moeilijk om snel of goed te signaleren, zeker als de schoolprestaties niet (opvallend) hoog zijn (Lavrijsen & Verschueren, 2020). Als er niet wordt gezien dat een kind (hoog)begaafdheidskenmerken heeft, kan er een mismatch ontstaan tussen wat de school biedt en wat het kind nodig heeft (Bakx, 2019). Dat kan grote gevolgen hebben, variërend van onderpresteren en sociale of emotionele problemen tot gedragsproblemen of zelfs schooluitval (Kennisrotonde, 2017; Pijpers & Carmiggelt, 2014). We willen allemaal dat kinderen graag naar school gaan en dat ze zich goed kunnen ontwikkelen. Voor (hoog)begaafde kinderen is hier nog winst te behalen. Dit was een belangrijke aanleiding voor het opstarten van de onderzoekswerkplaats POINT.

Gedragsproblemen, motivatieproblemen of... misschien (hoog)begaafd?

Daan is tien jaar en zit in groep 6 van de basisschool. De leerkracht merkt dat Daan gauw is afgeleid. Tijdens de instructie en het zelfstandig werken roept hij door de klas, loopt hij van zijn plek en houdt hij zich bezig met andere kinderen. Andere kinderen geven aan dat ze last hebben van Daan. Het schoolwerk van Daan is vaak niet af en het bevat veel fouten. Daan reageert onverschillig als de leerkracht hem hierop aanspreekt. Wel valt het de leerkracht op dat hij sommige complexe sommen goed maakt, terwijl de rest van de klas deze sommen nog moeilijk vindt. Daan geeft zelf aan dat hij het schoolwerk saai vindt. Hij lijkt totaal niet gemotiveerd. Behalve tijdens de projectweek, dan bijt Daan zich volledig vast in een onderwerp en wil hij daar alles over weten. Hoe komt het dat Daan dan wel gemotiveerd is? vraagt de leerkracht zich af.

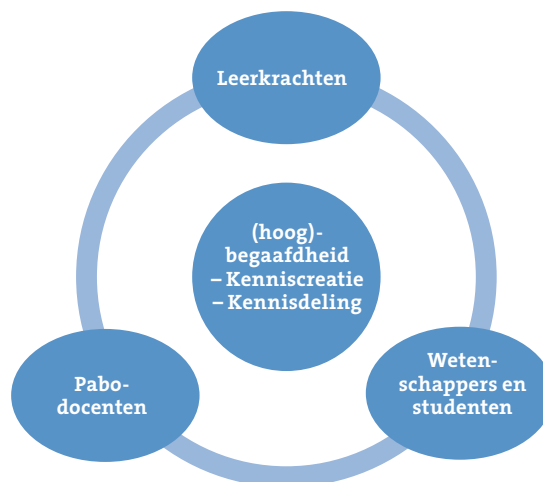
Onderzoekswerkplaats (hoog)begaafdheid

Vanuit de wetenschap is er al best veel bekend over het herkennen en begeleiden van (hoog)begaafde kinderen. Toch bereiken niet alle wetenschappelijke inzichten de onderwijspraktijk. Bijvoorbeeld omdat wetenschappelijke studies niet aansluiten op de vraagstukken van scholen of omdat de onderzoeksbevindingen niet (of niet op de juiste wijze) worden gedeeld met de onderwijspraktijk. POINT wil hier op innovatieve wijze verandering in brengen.

In de onderzoekswerkplaats POINT slaan de wetenschap en de onderwijspraktijk de handen ineen, om zo het onderwijs voor (hoog)begaafde kinderen te verbeteren. POINT staat voor Passend Onderwijs voor Ieder Nieuw Talent. Leerkrachten, pabodocenten, masterstudenten en wetenschappers werken drie jaar lang samen aan het thema (hoog)begaafdheid en talentontwikkeling. Deze samenwerking is gelijkwaardig, omdat iedereen vanuit zijn of haar expertise een waardevolle inbreng heeft. Dit leidt tot het creëren én delen van kennis over (hoog)begaafdheid.

Kleinschalig onderzoek: een voorbeeld

Een van de POINT-leerkrachten merkt in de praktijk dat (hoog)begaafde kinderen zich eenzaam of anders kunnen voelen, omdat ze maar één keer per week in contact komen met peers van verschillende scholen. Deze leerkracht vraagt zich af wat de behoeften van (hoog)begaafde kinderen zijn op het gebied van sociaal contact met peers. Met behulp van een 'woordspin' met open vragen over vriendschap gaat deze leerkracht met (hoog)begaafde kinderen in gesprek. Op deze manier hoopt de leerkracht handvatten te krijgen voor het stimuleren van contact tussen (hoog)begaafde kinderen.

Kenniscreatie

De POINT-deelnemers creëren kennis over (hoog)begaafdheid door samen onderzoek te doen. De leerkrachten doen kleinschalig praktijkonderzoek naar een vraagstuk uit hun schoolpraktijk. Een wetenschapper of pabodocent begeleidt de POINT-leerkrachten hierbij.

Daarnaast zetten wetenschappers en masterstudenten elk schooljaar minstens één grootschalig onderzoek op. Dit wordt op alle POINT-scholen uitgevoerd. Ook dit gebeurt in nauwe samenwerking met de leerkrachten en pabodocenten. Leerkrachten brengen de onderzoeksvragen in, omdat zij weten welke vragen er in de scholen leven en aan welke kennis er behoefte is. Vervolgens gaan de wetenschappers en masterstudenten in samenwerking met de leerkrachten en pabodocenten het onderliggende vraagstuk verkennen, bekijken of onderzoek nodig is en, zo ja, een onderzoek opzetten.

Grootschalig onderzoek: een voorbeeld

Vorig schooljaar was een veelgestelde vraag vanuit de POINT-scholen: Wat hebben leerkrachten in hun professionele ontwikkeling nodig om (hoog) begaafde kinderen zo goed mogelijk te kunnen begeleiden? Dertien scholen hebben deelgenomen aan het onderzoek. Uit het onderzoek blijkt dat het belangrijk is om professionalisering te laten aansluiten op het kennisniveau, de interesse en de attitude van leerkrachten. Dit schooljaar wordt daarom een professionaliseringstraject op het gebied van (hoog) begaafdheid aangeboden aan POINT-scholen, waarbij onderzocht wordt wat werkzame elementen zijn.

Het onderzoekstraject verloopt steeds in afstemming met alle POINT-deelnemers. Leerkrachten kunnen bijvoorbeeld goed inschatten of een vragenlijst aansluit bij het lees- en denkniveau van kinderen. Hoewel voor de POINT-onderzoeken altijd specifiek naar de (hoog) begaafde kinderen wordt gekeken, worden de andere kinderen niet vergeten. Alle kinderen – met en zonder speciale onderwijsbehoeften – worden meegenomen, zodat ze allemaal kunnen profiteren van de onderzoeksbevindingen.

Samen onderzoeken levert veel op voor de onderwijspraktijk én de wetenschap. Leerkrachten leren hoe zij onderzoek kunnen doen en ontwikkelen een onderzoekende en kritische houding. Wetenschappers leren juist om meer praktijksensitief te werken. Zij gaan meer vanuit de praktijk denken en profiteren van de aanwezige praktijkkennis van leerkrachten. Om het onderwijs voor (hoog) begaafde kinderen echt te verbeteren is het belangrijk om alle onderzoeksbevindingen vanuit POINT breed te delen met de onderwijspraktijk.

Kennisdeling

We delen zo veel mogelijk kennis over (hoog) begaafdheid, zoals de nieuwste inzichten over motivatie, kindertekeningen en onderwijsbehoeften. Ook leerkrachten delen kennis in de vorm van good practices. Good practices zijn succesvolle materialen of uitgewerkte activiteiten voor (hoog) begaafde kinderen. Bijvoor-

beeld de taxonomie van Bloom, de denksleutels of *Het grote vooruitwerklabboek*. Deze good practices zijn omgezet in materiaalbeschrijvingen die ook op de website van POINT staan.

Om de onderwijspraktijk zo goed mogelijk te bereiken worden er naast wetenschappelijke artikelen ook praktijkartikelen geschreven en factsheets gemaakt. Een factsheet is een overzicht met de belangrijkste resultaten van een onderzoek. Daarnaast hebben we kennisclips opgenomen. Dit zijn korte video's waarin meer wordt verteld over bijvoorbeeld de kenmerken van (hoog) begaafdheid, goed leraarschap, executieve functies of intelligentieonderzoek. Het nieuwste product van POINT is een brochure over twintig principes voor het onderwijs aan (hoog) begaafde kinderen. POINT heeft hierbij een (gratis) workshop ontwikkeld voor onderwijsprofessionals.

Tot slot delen we alle (nieuwe) kennis vanuit POINT met pabodocenten en toekomstige leerkrachten. Dit vinden we heel belangrijk, want helaas wordt er in de Nederlandse lerarenopleidingen nog relatief weinig aandacht besteed aan het passend begeleiden van (hoog) begaafde kinderen (De Heer, 2017). We doen dit door de nieuwste inzichten op te nemen in het curriculum van de pabo's (Fontys). Daarnaast organiseert POINT jaarlijks een studiedag over (hoog) begaafdheid. Het is mooi om te zien hoe de pabostudenten de kennis direct koppelen aan hun stage. Bijvoorbeeld: Zou deze leerling uit mijn stageklas misschien (hoog) begaafd zijn? Hoe kom ik daar achter? Hoe kan ik deze leerling meer uitdagen of motiveren? De pabostudiedag geeft aanleiding om toekomstige leerkrachten te inspireren voor het onderwijs aan (hoog) begaafde kinderen.

Ervaring van een schoolbestuurder

Bij de startbijeenkomst van POINT (2016) kwamen onder anderen wetenschappers, lectoren en leerkrachten bijeen om een mooie aftrap te verzorgen. Een beetje onwennig was het wel, want we kenden elkaar nog niet zo goed, bleek achteraf. Onbewust hadden zich al wat aannames genesteld. Zo startte een wetenschapper in een van de eerste presentaties met de gevleugelde woorden: 'Laat ik jullie niet te lang vermoeien met wetenschap.' Overigens – gewapend met alle goede bedoelingen en vooral met de intentie om het ijs te breken – pakte de opmerking goed uit. De wetenschappelijke inzichten waren inspirerend en verleidden de aanwezigen om vanaf dat moment met een net iets andere blik naar de driehoek praktijk, wetenschappelijk onderzoek en theorie te kijken.

Hetzelfde gebeurde andersom: wetenschappers raakten geïnspireerd door de praktijkverhalen van

leraren. Ze werden enthousiast om vanuit hun perspectief aan de slag te gaan met de vragen die voortkwamen uit allerlei praktische ervaringen. Bovendien betrapten ze zichzelf erop dat ze onbedoeld ook nog wat aannames meenamen uit de tijd waarin zij zelf als leerling onderwijs genoten.

Het succes van de onderwijswerkplaats ligt verscholen in de gelijkwaardigheid waarmee alle deelnemers van POINT elkaar inspireren, aanvullen en verleiden om samen tot nieuwe wetenschappelijke inzichten te komen. Dat leidt tot een gezamenlijke verantwoordelijkheid die tevens een gezonde wederzijdse afhankelijkheid teweegbrengt. Zo ontstond er een flow die leidde tot een organische en ongedwongen manier van kennisdeling.

Deze werkwijze draagt bij aan het optimaliseren van (passend) onderwijs. Niet voor niets zijn termen als evidence based en evidence informed actueel. Te lang en te vaak worden visies verheven tot theorieën, maar blijken het nog te vaak slechts mythen en fabels te zijn (De Bruyckere, Hulshof, & Kirschner, 2016). POINT draagt als onderwijswerkplaats bij aan nieuwe wetenschappelijke inzichten. Zo worden mythen en fabels ontkracht en gaan onze wetenschappelijke inzichten in het belang van leraar en leerling als warme broodjes over de toonbank via www.point013.nl.

Professionaliseringsspel enIQma

De POINT-deelnemers hebben samen het bordspel enIQma ontwikkeld als afrondend product van de eerste POINT-cyclus van drie jaar. enIQma is een professionaliseringsspel op het gebied van (hoog)begaafdheid voor (toekomstige) leerkrachten en andere onderwijsprofessionals van het basisonderwijs. De inhoud van het spel is gebaseerd op inzichten uit de wetenschap en de praktijk. Er zijn drie verschillende onderdelen, die afzonderlijk van elkaar kunnen worden gespeeld. Zodra het spelelement goed wordt beheerst, kan enIQma worden ingezet om tot een handelingsplan voor (hoog)begaafde kinderen te komen.

1) Feit of Fabel?

Bij dit onderdeel gaan de leerkrachten aan de hand van stellingen over (hoog)begaafdheid met elkaar in gesprek. Is de stelling waar, niet waar of ligt het ertussenin? De stellingen zijn wetenschappelijk onderbouwd en gebaseerd op veelgehoorde misconcepties over (hoog)begaafdheid, zoals de fabel dat (hoog)begaafde kinderen sociaal- emotioneel gezien vaak ook zwakker zijn.

2) Casus en Onderzoek

Vanaf het tweede onderdeel wordt er gebruikgemaakt van het spelbord. Leerkrachten gaan aan de hand van een fictieve casus bekijken welke kenmerken kunnen wijzen op (hoog)begaafdheid, zoals creativiteit of een sterk rechtvaardigheidsgevoel. Aan de hand daarvan beslissen de leerkrachten welke vervolgstappen zij zetten om de leerling beter in beeld te brengen. De casussen zijn geschreven door leerkrachten, maar zijn op waarheid gebaseerd.

3) Methodiek

Bij het laatste spelonderdeel is het tijd om aan de slag te gaan met een kind uit de eigen klas. De stappen hierboven worden nu ook doorlopen, maar daarnaast worden de onderzoeksactiviteiten ook daadwerkelijk uitgevoerd. Aan de hand van de verzamelde gegevens worden er plannen voor het kind gemaakt, die tussentijds worden geëvalueerd. Dit helpt om tot een handelingsplan te komen.

Brug tussen wetenschap en praktijk

Als leerkrachten, pabodocenten, masterstudenten en wetenschappers intensief met elkaar samenwer-

ken, waarbij er kennis wordt gedeeld en gecreëerd, levert dit een belangrijke meerwaarde op voor zowel de wetenschap als de praktijk. Dat is de kracht van verbinding! De wetenschap zal zonder deze samenwerking niet rechtstreeks voor grote veranderingen in de onderwijspraktijk kunnen zorgen en leerkrachten kunnen worden ondersteund door nieuwe inzichten én afstemming in een groep zoals POINT. Deze brug tussen de wetenschap en de praktijk draagt bij aan een verbetering van het onderwijs voor (hoogbegaafde) kinderen.

Benieuwd naar de POINT-bijeenkomsten en de producten van POINT, zoals artikelen, kennisclips en enQma? Deze zijn allemaal te vinden op de website van POINT: www.pointo13.nl. ■

Referenties

Bakx, A. (2019) *Begaafde leerling zoekt leerkracht*. Inaugurele rede. Nijmegen: Radboud Universiteit.

De Bruyckere, P., Hulshof, C., & Kirschner, P.A. (2016). *Jongens zijn slimmer dan meisjes: 35 mythes over leren en onderwijs*. Amsterdam: LannooCampus.

De Heer, W. (2017). *Gelijkheid troef in het Nederlandse basisonderwijs: onderzoek naar het onderwijs voor zeer makkelijk lerenden* [Doctoral dissertation]. Leiden: Universiteit Leiden. Verkregen via: <https://scholarlypublications.universiteitleiden.nl/handle/1887/54859>.

Kennisrotonde. (2017). *Is er een relatie tussen (hoog)begaafdheid en onderpresteren?* (KR. 189). Den Haag: NRO.

Lavrijsen, J., & Verschueren, K. (2020). 'Student characteristics affecting the recognition of high cognitive ability by teachers and peers'. *Learning and Individual Differences*, 78, 101820. <https://doi.org/10.1016/j.lindif.2019.101820>

Pijpers, F. & Carmiggelt, B. (2014). *Jonge (hoog) begaafde kinderen: een bijzondere groep. Kenmerken en problemen*. Utrecht: NCJ - Nederlands Centrum Jeugdgezondheid.

Auteurs

Elise Samsen schreef haar masterscriptie binnen de onderzoeks-werkplaats POINT. Sinds vorig schooljaar is Elise als junior onderzoeker werkzaam bij POINT en Stichting

BOOM (Bijzonder Onderwijs Oisterwijk en Moergestel). Hier is zij betrokken bij diverse onderzoeken binnen de onderwijscontext. Ook is Elise coördinator van de werkplaats in Tilburg, POINTo13.

Kim Smeets is junior onderzoeker bij Stichting BOOM en onderwijsonderzoeks-werkplaats POINT. In deze rol is zij betrokken bij diverse onderzoeken binnen de werkplaats.

Daarnaast is zij coördinator van de werkplaats in Eindhoven, POINTo4o.

Jeroen Zeeuwen is voorzitter van het College van Bestuur van Stichting BOOM en medebestuurder van het samenwerkingsverband Pleino13 in regio Tilburg. Jeroen is

medeoprichter en voorzitter van de POINT-onderwijswerkplaatsen.

Anouke Bakx is lector Goed leraarschap, goed leiderschap bij Fontys HKE en bijzonder hoogleraar Begaafdheid aan de Radboud Universiteit. Zij richt zich op

docentprofessionalisering passend onderwijs voor (hoog)begaafde leerlingen. Ze is initiatiefnemer van de POINT-werkplaatsen en medeoprichter van het Wetenschappelijk Expertisecentrum RATIO.